

проходять службу чи працюють у виховних і виправних колоніях або в інших кримінально-виконавчих установах закритого типу, які своєю протиправною поведінкою та її вираженням через особистісні негативні звички, традиції, стереотипи тощо у повсякденній життєдіяльності, що пов'язана із сферою виконання покарань, доводять необхідність здійснення відносно них відповідних запобіжних заходів, передбачених у законі.

Список використаних джерел

1. Кримінологія. Академічний курс. / за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ: Кондор, 2018. 588 с.
2. Джужа О. М., Моїсєєв Є. М., Василенко В. В. Кримінологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини): навчальний посібник. Київ: Атіка, 2001. 368 с.
3. Криминология: учебник для юрид. вузов / Под общ. ред. д.ю.н., проф. А. И. Долговой. М.: ИНФРА-М-НОРМА, 1997, 784 с.
4. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Ін Юре, 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія кримінологічної науки. 424 с.

Піщенко Геннадій Іванович,
доцент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;

Соловей Олена Олександрівна,
кандидат юридичних наук

РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ДЕТЕРМІНАЦІЯ, ПРОФІЛАКТИКА

Анотація: Стаття присвячена з'ясуванню сутності розбещення неповнолітніх, його кримінологічної характеристики, вирішенню комплексу теоретичних та прикладних проблем, пов'язаних із запобіганням цьому негативному соціально-правовому явищу.

Summary: The scientific article is devoted to clarifying the essence of juvenile abuse, its criminological characteristics, solving a set of theoretical and applied problems related to the prevention of this negative socio-legal phenomenon.

Ключові слова: розбещення неповнолітніх, розпусні дії, злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості, кримінологічна характеристика, особа злочинця, детермінація, запобігання.

Згідно з останніми дослідженнями Ради Європи, кожна п'ята дитина в Україні є жертвою різних форм сексуального насильства: від розбещення до зґвалтування. В останній час у засобах масової інформації дедалі частіше почали з'являтися випадки розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК України), зокрема вчинених за допомогою мережі Інтернет, і це серйозний сигнал, що свідчить про деморалізацію українського суспільства, падіння інституту сім'ї.

Адже в будь-якій цивілізованій державі злочини проти статевої недоторканості, особливо коли вони стосуються дитини, є неприйнятними з точки зору моралі і жорстко караються законом. Діти – це наше майбутнє, і нація вважається "здоровою" лише тільки у тому випадку, коли поважається честь, гідність та статева недоторканість дитини. Так, наприклад, чоловік з червня 2013 р. по листопад 2014 р. систематично, з періодичністю 2-3 рази на тиждень, вчиняв щодо дочки співмешканки сексуальні дії, які виражалися у статевих актах природним і неприродним способом. Окрім цього він примушував дивитися на ці дії 10-літню племінницю співмешканки, і брати в них участь (ч.2 ст.156 КК України) [14]. На Рівненщині чоловік неодноразово вчиняв розпусні дії, сексуальне насильство та зґвалтував малолітню доньку своєї співмешканки і знімав це на відео [10]. Викладач танців надсилав дівчинці фотографії із зображенням свого оголеного статевого органу та вимагав надіслати інтимні фотографії дитини у відповідь [11]. В м.Одеса 52-річний чоловік розбещував неповнолітніх та малолітніх дівчат протягом 2016-2021 рр. під псевдонімом свого сина у соцмережі "Вконтакте" та месенджерах. Під час спілкування він починав відверті розмови та надсилав дітям порнографічні фото та відео. Згодом чоловік змушував дітей надсилати йому у відповідь свої оголені світлини [12]. І таких фактів вчинення злочину щодо дітей, нажаль, немало. Занепокоєння викликають випадки, коли розбещення щодо дітей вчиняють їх рідні батьки. Наприклад, чоловік вчиняв розпусні дії щодо своїх малолітніх дітей, при цьому він перебував у стані алкогольного сп'яніння [19].

На сьогодні в Україні ратифіковано і діє низка нормативно-правових актів спрямованих на захист дітей від злочинів сексуального характеру, зокрема: Конвенція ООН Про права дитини [1], Конвенція Ради Європи Про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства [2], Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [3], Конституція України [4], Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" [6] та ін., проте вони майже не працюють, про що свідчить високий рівень латентності статевих злочинів. Зарубіжні та вітчизняні вчені розуміють суспільну небезпеку розбещення неповнолітніх і неодноразово присвячували йому свої публікації, зокрема: В. Борисов, В. Василевич, С. Денисов, Г. Дерягін, О. Джу́жа, А. Джу́жа, Л. Дорош, В. Дьордяй, А. Закалюк, О. Кальман, Л. Козлюк, С. Косенко, К. Кулик та багато ін., але на

сьогодні залишилося багато невирішених питань стосовно його запобігання.

Сьогодні, частка злочинів, що вчиняються відносно дітей в Україні становить приблизно 10,0% від усіх зареєстрованих злочинів стосовно дітей. Особливе занепокоєння викликає той факт, що кількість злочинів сексуального характеру має тенденцію до зростання, адже тільки за період 2013-2018 рр. за даними Генеральної прокуратури України було вчинено 1525 злочинів, передбачених ст. 156 КК України: у 2013 р. - 252, у 2014 р. – 209 [8], у 2015 р. – 233, у 2016 р. – 272, у 2017 р. – 285, у 2018 - 274 [13]. Як показало наше дослідження, з 2015 року спостерігається зростання зареєстрованих злочинів за ст. 156 КК України, а з 2016 року, відбувся сплеск злочинів даного виду (+16,7%). З 2017 року темпи зростання уповільнилися, хоча загальна тенденція збереглася - 4,8%. З 2018 року можна спостерігати спад даного виду злочинів (-3,9%).

Тільки за 2019 рік кількість злочинів передбачених ст. 156 КК України за даними Офісу Генерального прокурора винесено 44 обвинувальні вироки. Як свідчать результати аналізу судової практики ухвалених судом вироків, упродовж 2017 – вересня 2019 року виявлено всього 116 випадків розбещення неповнолітніх. За 4 місяці 2021 р. було зареєстровано 1284 злочинів щодо дітей, з них злочинів передбачених ст.156 КК України становили 56 випадків [16]. За даними Укрінформ, за неповний місяць після запуску "гарячої лінії", надійшло 1,7 тис. дзвінків, більшість із яких стосувалися психологічного та фізичного насильства, проте відсоток звернень щодо сексуального насильства становив лише 1% і це тривожні цифри [18].

В загальній структурі злочинності, розбещення неповнолітніх становить незначний відсоток (0,04-0,05%), проте це не означає, що проблеми не існує. Все це свідчить лише про високий рівень латентності даного виду злочинів і пов'язано це, головним чином із тим, що діти часто замовчують про факти вчинення щодо них злочинів або особи винні у вчиненні даного злочину відкупаються від батьків або родичів грошима, цінними подарунками. Також вагомою причиною збільшення кількості розбещень неповнолітніх є й те, що вони частіше вчиняються за допомогою соціальних мереж та месенджерів, і дуже важко вчасно виявити такі злочини, хоча й сьогодні в рамках операції "Павутина", працівниками кіберполіції регулярно проводяться профілактичні операції, спрямовані на протидію поширенню в Інтернеті порнографії за участю дітей [15].

Причиною латентності даного виду злочинів є і те, що недосить ефективно працює Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" від 07.12.2017 № 2229-VIII [6] і часто факти домашнього насильства залишаються прихованими через замовчування батьків/опікунів, страх дітей розповісти про вчинене над ними сексуальне насильство (в силу своїх психо-фізіологічних

особливостей, бо не знають, що робити в таких випадках) через погрозу застосування до них покарання від кривдника або підкуп подарунками. Деякі діти не заявляють про такі злочини через відчуття сорому або появу певної зацікавленості.

Великою проблемою в українському суспільстві вбачається також й те, що воно сприймає домашнє насильство, як щось буденне, і стоїть осторонь від сімейних проблем. Також, відсутність взаємoinформування між дітьми та правоохоронними органами, громадськими організаціями, що спрямовані на захист статевої недоторканості дітей лише сприяє збільшенню випадків такого виду злочинів [9]. Окрім цього, на листопад 2021 року й досі не створено Єдиного реєстру випадків домашнього насильства. Саме тому, є розбіжності в статистичних даних МВС України, Генеральної Прокуратури України та громадських організацій (наприклад, ЮНІСЕФ, Ла-Страда Україна та ін.). Часто правоохоронними органами не беруться до уваги свідчення дитини щодо вчиненого над ними сексуального насильства через їх вік. Проблемним питанням є і те, що на сьогодні законодавством не передбачено допит дітей-жертв і дітей-свідків у спеціальних "зелених кімнатах", яких у 2019 році нараховувалося – 21, а у 2021 році – 47 [16], і вони не використовуються належним чином.

Позитивним кроком з боку держави було вивчення досвіду США щодо єдиної бази даних про осіб, які вчинили сексуальні злочини (педофілів), де кожний громадянин може знайти інформацію про злочинця, який мешкає в їхньому районі. Рішення про створення у січні 2020 року Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи і недоторканості дітей, є дієвим заходом і, за нашим переконанням, сприятиме більш ефективному запобіганню злочинів даного виду [17]. Вкрай важливим кроком щодо запобігання розбещенню неповнолітніх, на нашу думку, є прийняття Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства" (Ланцаротська Конвенція), оскільки даний злочин тісно пов'язаний: а) із виготовленням і розповсюдженням дитячої порнографії (ст. 301-1 КК України), адже Україна входить до п'ятірки країн, де виготовляють дитячу порнографію; б) із зґвалтуванням дитини (ч. 3, 4, 5 ст.152 КК України). В даному законі пропонується доповнити КК України статтею 156-1 "Домагання дитини для сексуальних цілей" та передбачити відповідальність за використання інформаційно-комунікаційних систем та технологій з метою вчинення щодо дитини будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій, за умови вчинення істотних дій, спрямованих на те, щоб така зустріч відбулась [7]. Проте, на наш погляд, законодавцєві необхідно замінити слова "яка не досягла 16-річного віку" на "малолітню особу", оскільки це

суперечить чинному законодавству. Дитиною вважається особа, яка не досягла 18-річного віку.

З огляду на вищевикладене, на сьогодні, нагальною необхідністю є закріплення на законодавчому рівні новітніх систем блокування або фільтрів щодо обмеження доступу до інформаційних платформ, контент яких містить насильство, в тому числі й сексуальне. Також, вважається вкрай важливим створення Єдиного реєстру випадків домашнього насильства, що сприятиме більш ефективному запобіганню злочинів, передбачених ст. 156 КК України.

Список використаних джерел

1. Про права дитини: Конвенція ООН від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 24.09.2021 р.)

2. Про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Конвенція Ради Європи ратифіковано Законом України № 4988-VI від 20.06.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text.

3. Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Конвенція Ради Європи від 11.05.2011 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mu11251> (дата звернення 24.09.2021 р.)

4. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр#Text> (дата звернення 24.09.2021 р.)

5. Про охорону дитинства: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 24.09.2021 р.)

6. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 24.09.2021 р.)

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції): Закон України від 18 лютого 2021 року № 1256-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text> (дата звернення 24.09.2021 р.)

8. В Україні за 2014 р. зафіксовано 897 злочинів проти статевої свободи, з них 209 – розбещення неповнолітніх. 2.12.2015. URL: <https://dostup.pravda.com.ua/news/publications/v-ukraini-za-2014-rik-zafiksovano-897-zlochyniv-proty-statevoi-svobody-z-nykh-209-rozbeshchennia-nerpovnoolitnikh> (дата звернення 24.09.2021 р.)

9. В Україні збільшується кількість сексуальних злочинів щодо дітей – представниця омбудсмена. 22.09.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3104514-v-ukraini-zbilsuetsa->

kilkist-seksualnih-zlociniv-sodo-ditej-predstavnica-ombudsmena.html (дата звернення 24.09.2021 р.)

10. Дубовська А. На Рівненщині чоловіка засудили до довічного за зґвалтування падчерки – прокуратура 10.06.2021. URL: <https://suspilne.media/138151-na-rivnensini-colovika-zasudili-do-dovicnogo-za-zgvaltuvanna-padcerki-prokuratura/> (дата звернення 24.09.2021 р.)

11. Дубовська А. Поліція перевіряє. Чи розбещував викладач танців ученицю на Рівненщині. 05.03.2021. URL: <https://suspilne.media/110921-policia-perevirae-ci-rozbesuvav-vikladac-tanciv-ucenicu-na-rivnensini/> (дата звернення 24.09.2021 р.)

12. Журавель Д. В Одесі судитимуть чоловіка, якого підозрюють у розбещенні та зґвалтуванні 10 дітей. 16.09.2021. URL: <https://suspilne.media/164105-v-odesi-suditimut-colovika-akogo-pidozruut-u-rozbesenni-ta-zgvaltuvanni-10-ditej/> (дата звернення 24.09.2021 р.)

13. За п'ять років в Україні зафіксовано понад тисячу випадків розбещення неповнолітніх // Новини України 23.05.2019. URL: https://galinfo.com.ua/news/za_pyat_rokiv_v_ukraini_zafiksovano_ponad_tysyachu_vypadkiv_rozbeschennya_nepovnolitnih_316705.html (дата звернення 24.09.2021 р.)

14. Київська обласна прокуратура у Київській області за розбещення неповнолітніх чоловіка засудила до 10 років позбавлення волі. 27.09.2021 р. URL: https://kobl.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&t=rec&id=158681&fp=3380&s=print.

15. Кіберполіція викрила майже пів стоні осіб у розповсюдженні, створенні та збуті дитячої порнографії. 08.07.2021. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/news/kiberpoliczija-vykryla-majzhe-piv-sotni-osib-u-rozpovsyudzhenni-stvorenni-ta-zbuti-dytyachoyi-pornografiyi-6213/> (дата звернення 24.09.2021 р.)

16. Клименко І. Відсьогодні в Нацполіції створений сектор ювенальних слідчих. 01.06.2021 р. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/vidsyogodni-v-nacpoliciyi-stvorenii-sektor-yuvenalnix-slidcix-igor-klimenko> (дата звернення 24.09.2021 р.)

17. Комітет Ради підтримав законопроект щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації. 02.09.2020 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3092291-komitet-radi-pidtrimav-zakonoproekt-sodo-zahistu-ditej-vid-seksualnoi-ekspluatcii.html>.

18. На "гарячу" лінію з протидії насильству надійшли понад 1,7 тис. звернень. 02.03.2020 р. URL: https://censor.net/ua/news/3178850/za_nepovnyyi_misyats_na_garyachu_li_niyu_z_protidyiy_nasyilstvu_nadiyishlo_ponad_17_tys_dzvinkiv_ofis.

19. Прокуратура домоглася реального вироку для закарпатця, за розбещення неповнолітніх дітей. 18.05.2021 р. URL: <https://transkarpatia.net/transcarpathia/crime/143985-prokuratura-domoglasia-realnogo-viroku-dlia-zakarpattia-za-rozbeschennia-nepovnoltnh-dtey.html> (дата звернення 24.09.2021 р.)